

QAZAQ JOURNAL OF YOUNG SCIENTIST**2026, Vol.4, No. 4 S (April)**<https://qazaqjournal.kz/>

ӘОЖ 37.091.3

**ШЕТЕЛ ТІЛІНДЕ БЕЙНЕ-ДЕБАТТАР НЕГІЗІНДЕ ЖОҒАРЫ
СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ МОНОЛОГТЫҚ СӨЙЛЕУ
ДАҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ*****Есказинова Ж.А.***

Оқытушы, Академик Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды ұлттық зерттеу университеті, Қарағанды қ., Қазақстан

Байжанова Ұлжан Нұрланқызы, Бакирова Сезім Нұржанқызы

3 курс студенттері, 6В01705-Шет тілдер факультеті,
Академик Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды ұлттық зерттеу университеті,
Қарағанды қ., Қазақстан

Бұл мақала жоғары сынып оқушыларының шет тілін оқыту барысында монологтық сөйлеу дағдыларын жетілдіруге арналған. Қазіргі білім беруде коммуникативтік құзыреттілікке баса назар аударылатындықтан, оқушылардың өз ойларын жүйелі, дәлелді және еркін жеткізе білуі өте маңызды. Сондықтан бұл зерттеуде монологтық сөйлеудің психолингвистикалық және әдістемелік аспектілері талқыланып, оның құрылымы мен даму кезеңдері анықталады. Зерттеудің негізгі мақсаты – бейне-дебаттарды пайдалану арқылы жоғары сынып оқушыларының шет тіліндегі монологтық сөйлеу дағдыларын дамытудың тиімді әдістемесін жасау және оның ғылыми негіздемесін ұсыну. Бұл мақсатқа жету үшін бейне-дебаттардың оқытудағы мүмкіндіктері сараланып, оларды оқу процесіне кезең-кезеңімен енгізу жолдары ұсынылады. Мақалада бейне-дебаттарды қолданудың артықшылықтары, соның ішінде оқушылардың сөйлеу белсенділігін арттыру, сыни ойлауын дамыту, аргумент келтіру дағдыларын қалыптастыру және мәдениетаралық қарым-қатынас құзыреттілігін жетілдіру мәселелері қарастырылады. Сондай-ақ, оқыту кезінде кездесетін негізгі қиындықтар – тілдік кедергілер, психологиялық тосқауылдар, ойды құрылымдаудағы қиындықтар және техникалық мәселелер – анықталып, оларды шешудің нақты әдістемелік жолдары ұсынылады. Зерттеу

нәтижелері бейне-дебаттар арқылы жүргізілген оқытудың оқушылардың монологтық сөйлеу деңгейін көтеруге, сөздік қорын байытуға және өз ойын дәлелді түрде жеткізу дағдыларын қалыптастыруға оң әсер ететінін көрсетті. Ұсынылған әдістеме білім беру практикасына енгізуге ыңғайлы және шет тілін оқыту сапасын арттыруға бағытталған.

Кілт сөздер: монологтық сөйлеу, шетел тілі, бейне-дебат, коммуникативтік құзыреттілік, цифрлық технология, әдістеме, сыни ойлау

Кіріспе

Қазіргі заманда білім беру жүйесіне қойылатын талаптар өзгерді. Енді оқушылар тек теорияны біліп қана қоймай, оны өмірде қолдана алуы маңызды. Әсіресе, шет тілін оқытуда коммуникацияға баса назар аударылуда. Бұл оқушылардың тілдік дағдыларын жан-жақты дамытуды талап етеді. Олардың өз ойын еркін, жүйелі және дәлелді жеткізе білуі өте қажет.

Шет тілін меңгерудің бір маңызды белгісі – монологтық сөйлеу. Бұл оқушының белгілі бір тақырып бойынша өз ойын логикалық ретпен баяндап, дәлелдер келтіріп, қорытынды жасай алуы. Бұл дағды тілдік біліммен ғана емес, сонымен қатар ойлау және қарым-қатынас қабілеттерімен тығыз байланысты. Сондықтан монологтық сөйлеуді дамыту – шет тілін оқыту әдістемесіндегі өзекті мәселелердің бірі.

Ескі оқыту әдістері көбінесе оқушылардың дайын жауаптарды қайталауына бағытталған, бұл олардың шығармашылық және сыни ойлауын толық дамыта алмайды. Сондықтан қазіргі білім беруге инновациялық технологияларды, соның ішінде цифрлық ресурстарды, мультимедианы және интерактивті әдістерді енгізу қажет. Бейне-дебаттар осындай тиімді құралдардың бірі болып табылады. [2]

Бейне-дебаттар – бұл оқушыларды тілдік ортаға енгізетін, пікірталас форматындағы бейнематериалдарды пайдаланатын тиімді әдіс. Олар тыңдау және сөйлеу дағдыларын дамытумен қатар, өз пікірін қалыптастыру, дәлелдеу және қарсы пікірлерді талдау сияқты маңызды қабілеттерді қалыптастырады. Бейне-дебаттар оқушылардың қызығушылығын арттырып, оқу процесін қызықты етеді.

Алайда, бейне-дебаттарды қолдану кезінде кейбір қиындықтар туындауы мүмкін. Оларға оқушылардың тілдік деңгейінің төмендігі, психологиялық кедергілер, сөйлеуді ұйымдастырудағы қиындықтар және техникалық мәселелер жатады. Бұл жағдай тиімді әдістемелік жүйені құруды талап етеді.

Осыған байланысты, бұл зерттеу жұмысы жоғары сынып оқушыларының шет тілін оқытуда бейне-дебаттарды тиімді қолдану арқылы монологтық сөйлеу дағдыларын дамыту мәселесін қарастырады. Зерттеуде заманауи

педагогикалық тәсілдер мен цифрлық технологиялардың мүмкіндіктері ескеріліп, оқыту процесін жетілдіру жолдары ұсынылады.

Осылайша, мақаланың өзектілігі қазіргі білім беру жүйесінің талаптарымен, оқушылардың коммуникативтік құзыреттілігін дамыту қажеттілігімен және инновациялық оқыту технологияларын енгізу үрдісімен айқындалады.

Монолог ұғымы және оның мәні

Монологтық сөйлеу – тілдік тұлғаның қалыптасуының іргетасы. Шетел тілін үйренудегі ең қиын, бірақ ең маңызды аспекті – монологтық сөйлеу. Ол оқушының тек тілдік білімін ғана емес, сонымен қатар оның ойлау, қарым-қатынас жасау және тұлғалық дамуының барлық қырларын қамтиды. Ғылымда монологтық сөйлеу – бұл алдын ала жоспарланған, логикалық байланысы бар және белгілі бір мақсатқа жетуге бағытталған сөйлеу. Бұл үдеріс кезінде оқушы ақпаратты іріктеп, оны жүйелеп, тыңдаушыға түсінікті етіп жеткізуге тырысады.

Монологтық сөйлеу оқушылардың логикалық ойлауын қалыптастырып, тілдік құралдарды орынды қолдануды үйретеді. Оқушының белгілі бір тақырып бойынша өзінің жеке көзқарасын дәлелдеуге мүмкіндік береді. Монологтық сөйлеуді жиі практикада қолдану оқушының тұлғалық сенімділігін арттырады. [4]

Бейне-дебат – заманауи білім беру кеңістігіндегі тиімді құрал

Қазіргі цифрлық заманда білім беру формалары қысқа уақыт көлемінде үздіксіз өзгеріп отырады. Оқушылар ақпаратты визуалды түрде қабылдауға бейім болғандықтан бейнематериалдарды сабақ беру барысында тиімді қолдану қарастырылып отыр. [3]

Бейне-дебат-бұл екі немесе одан да көп тараптың белгілі бір мәселе бойынша өз көзқарастарын дәлелдеу мақсатында пікір алмасуын көрсететін бейнематериал. Оқушылар арасында бейне-дебаттарды ұйымдастыру олардың түрлі көзқарастарды салыстырып, өз ойларын ашық айта алуларына, өз ойларын нақты дәлелдермен қорғауларына, өзге ортамен коммуникация орната білулеріне мүмкіндік береді. Сонымен қатар, оқушылардың тыңдалым және айтылым дағдыларын қатар дамытуға ықпал етеді. Бейне-дебат ол таза шынайылық. Яғни әр оқушының белгілі бір ортада өзін қалыптастыруға жасайтын бір қадамы. [5]

Монологтық сөйлеуді дамытудағы бейне-дебаттардың әдістемелік әлеуеті

Бейне-дебаттарды оқу процесінде қолдану оқушының монологтық сөйлеуін дамыту үшін өте тиімді. Олар оқушылардың нақты аргументтерді қолдана отырып, берілген тақырыптың мәнін ашуға, туындаған мәселелерді қарастыруға және оларды шешу жолдарын ұсынуға мүмкіндік береді. Оқушылар бейне-дебаттарды талдау барысында негізгі идеяны анықтайды, осы идеяға нақты дәлелдер мен қарсы дәлелдерді ажыратады. Олар мәдени түрде таза өз ана

тілінде сөйлеуді меңгереді және өзіндік жеке пікірді қалыптастырады. Бұл үдеріс оқушылардың тілдік дағдыларын табиғи жолмен дамытады. [3]

Оқыту үдерісін кезең-кезеңмен ұйымдастырудың маңызы

Монологтық сөйлеуді тиімді дамыту үшін оқыту үдерісін жүйелі түрде ұйымдастыру қажет. Бұл ретте үш кезеңдік модель тиімді болып табылады:

Дайындық кезеңі-оқушылардың тақырыппен танысып, қажетті материалдарды меңгеруі. Мұғалім бұл кезеңде нақты бағыт-бағдар береді. Дайындық кезеңінде оқушылар тірек сөздермен жұмыс жасайды, сұрақтарға жауап береді.

Негізгі кезең-ақпаратты талдау және түсіну кезеңі. Оқушылар бейне-дебаттарды көріп, ақпаратты талдайды. Олар басты идеяны анықтайды және мәселеге қатысты аргументтерді дайындайды.

Қорытынды кезең-оқушы үшін өте маңызды. Оқушылар өз бетімен монолог құрастырады және өз пікірлерін білдіріп, дәлелдер келтіру арқылы өз тараптарын қорғап шығады. Соңында қорытынды жасалады. Осындай кезеңдік жүйе құрастыру оқушылардың сөйлеу дағдыларын біртіндеп қалыптастыруға көп пайдасын тигізеді. [3]

Монологтық сөйлеуді қалыптастырудағы жаттығулар жүйесі

Монологтық сөйлеуді қалыптастыру үшін оқу процесінде репродуктивті жаттығулармен қатар шығармашылық жаттығуларды көптеп пайдалану маңызды. Сабақ барысында мәтінді мазмұндау мен дайын үлгілер бойынша сөйлеу, белгілі бір жоспар бойынша әңгімелеу, сұрақтарға жауап беру бұл үйреншікті дәстүрлі әдістер. Олар пайдалы әрі тиімді әдістер болып саналады. Алайда, оқушының шығармашылық жаттығулармен айналысуы да жақсы нәтижеге жеткізеді. Оқушының өз көзқарасын еш қымсынбай табиғи тілмен дәлелдеуі, проблемалық жағдайларды талдауы, оларды шешу жолын ұсынуы өз бетімен монолог құра алуына едәуір ықпал етеді. Шығармашылық жаттығуларға көп көңіл бөлу оқушылардың сөйлеу дербестігін дамытады. [2]

Сыни ойлау мен аргументацияны дамытудағы бейне-дебаттардың рөлі

Бейне-дебаттардың басты артықшылықтарының бірі – сыни ойлау қабілетін дамытуы. Оқушылар тек ақпаратты қабылдап қана қоймай, оны талдап, бағалайды.

Сыни ойлау қабілетін қалыптастыру үшін оқушы жаңа ақпаратты игеріп, оны өзге ақпаратпен салыстырып, дәлелдерді бағалауы қажет. Жұмыс соңында оқушы логикалық қорытынды жасай алуы маңызды. Ал аргументация дағдысын пікір білдіру, дұрыс дәлелдер келтіру, қарсы пікірге қарсы дәлелдермен сөйлеу арқылы қалыптастыра алады. Сыни ойлау мен аргументация монологтық сөйлеудің сапасын арттырады. [1]

Оқу процесінде туындайтын мәселелерге терең талдау

Монологтық сөйлеуді дамыту барысында келесі мәселелер анықталды:

1. Лингвистикалық қиындықтар

Оқушылардың сөздік қоры мен грамматикалық білімінің жеткіліксіздігі.

2. Психологиялық факторлар

Қорқыныш, сенімсіздік, қателесуден үрейлену.

3. Танымдық қиындықтар

Ойды жүйелеу және құрылымдау дағдыларының әлсіздігі.

4. Әдістемелік кемшіліктер

Дәстүрлі әдістердің басым болуы.

5. Техникалық шектеулер

Цифрлық құралдардың жеткіліксіздігі.

Мәселелерді шешудің инновациялық жолдары

Аталған мәселелерді шешу үшін келесі бағыттар ұсынылады:

1. Оқу процесіндегі лингвистикалық қиындықтарды шешу үшін сараланған оқыту жүйесін ұсынар едім. Оқушыларға білім деңгейлеріне қарай тапсырмалар беру керек.

2. Оқушының өзіне деген сенімсіздігін ұстаз қолдау көрсету арқылы жоя алады. Оқушыны эмоционалды түрде қолдау, жетістіктері үшін мадақтау қажет. [5]

3. Оқушының ойын логикалық түрде жеткізе алмауын алдын алу үшін жеңіл диалогтық мәтіндермен көп жұмыс жасау, сөйлеу үлгілерін қолдану көмектесе алады.

4. Дәстүрлі әдістерді түрлендіру үшін пікірталас, жобалық жұмыс, рөлдік ойындар жаттығуларын пайдаланған жөн.

5. Техникалық шектеулер қазіргі білім беру процесінде кедергі болары сөзсіз. Оны шешу үшін оқушылардың цифрлық сауаттылығын арттыру қажет. Онлайн платформаларды игеру, бейнематериалдарды тиімді пайдалану мәселенің шешімі болмақ. [1]

Әдістеменің практикалық нәтижелері және тиімділігі

Ұсынылған әдістемені қолдану нәтижесінде оқушылардың сөйлеу белсенділігі артады және монолог құру сапасы жақсарады. Оқушылардың сөздік қоры кеңейіп, өз ойын дәлелді жеткізу дағдысы қалыптасады. Ұсынылған әдістеме оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырып, олардың білім алу мотивациясын ұлғайтады.

Қорытынды

Зерттеу нәтижелері бейне-дебаттардың монологтық сөйлеуді қалыптастырудағы айтарлықтай тиімділігін көрсетті. Бейне-дебаттар оқушыларды нақты тілдік ортаға жақындатып, тыңдау және сөйлеу дағдыларын бірге дамытуға жағдай жасайды. Бұл тәсіл оқушылардың сөйлеу белсенділігін арттырып, өз ойларын еркін әрі негізді түрде білдіруіне ықпал етеді. Ұсынылған әдістеме оқушылардың сөйлеу дағдыларын біртіндеп, жүйелі түрде жетілдіруге бағытталған. Әдістеме аясындағы жаттығулар мен тапсырмалар

жүйесі оқушылардың тілдік, танымдық және қарым-қатынас қабілеттерін кешенді түрде дамытуға жол ашады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1.Бөрібекова Ф.Б,Н.Ж.Жанатбекова. Қазіргі заманғы педагогикалық технологиялар//Оқулық.-Алматы,2014. – 64-77б URL: <https://rmebrk.kz/bilim/boribekova-kazirgi.pdf>

2.Әбілмансұр Ә.Қ,Суюндиков А.А. Шетел тілін оқытудың дәстүрлі емес формаларын қолданудың теориялық негіздері // ОҚМПУ хабаршысы. —2022. URL:[file:///C:/Users/user/Downloads/habarshy-4-2022-5-16+\(1\).pdf](file:///C:/Users/user/Downloads/habarshy-4-2022-5-16+(1).pdf)

3.Казакова В.К. Методика обучения старшекласников иноязычной монологической речи на основе видеодобатов: диссертация кандидата педагогических наук. – Нижний Новгород, 2021. –14-78 с. URL: https://lunn.ru/media/upr_NIR/dis_sov/02/kazakova/dissertaciya_kazakova_v.k.pdf

4.Гончар Н.Н., Шабанова А.Е., Гневьшева А.В. Развитие навыков монологического высказывания на английском языке // Психолого-педагогические науки. – Тверь, 2019. –URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-navykov-monologicheskogo-vyskazyvaniya-na-angliyskom-yazyke>

5.Калкаван А.М. Коммуникативный метод обучения иностранному языку: достоинства и недостатки // Аллея науки. – 2020. – №10.URL:https://alleyscience.ru/domains_data/files/3October2020/KOMMUNIKATIVNYY%20METOD%20OBUChENIYa%20INOSTRANNOMU%20YaZYKU%20DOSTOINSTVA%20I%20NEDOSTATKI.pdf

МЕТОДИКА РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ МОНОЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ СТАРШЕКЛАСНИКОВ НА ОСНОВЕ ВИДЕОДЕБАТОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Есказинова Ж.А.

Байжанова Ұлжан Нұрланқызы, Бакирова Сезім Нұржанқызы

Данная статья посвящена совершенствованию навыков монологической речи старшекласников в процессе обучения иностранному языку. В современных условиях образования особое внимание уделяется формированию коммуникативной компетенции, поэтому умение учащихся логично, аргументированно и свободно выразить свои мысли является крайне важным. В работе рассматриваются психолингвистические и методические аспекты монологической речи, определяются её структура и этапы развития.

Основной целью исследования является разработка эффективной методики развития монологической речи на иностранном языке у старшеклассников с использованием видеодиспутов и её научное обоснование. Для достижения данной цели анализируются возможности применения видеодиспутов в обучении и предлагаются поэтапные пути их внедрения в образовательный процесс. В статье раскрываются преимущества использования видеодиспутов, включая повышение речевой активности учащихся, развитие критического мышления, формирование навыков аргументации и совершенствование межкультурной коммуникативной компетенции. Также выявляются основные трудности, возникающие в процессе обучения, такие как языковые барьеры, психологические трудности, проблемы структурирования высказывания и технические ограничения, и предлагаются методические пути их преодоления. Результаты исследования показывают, что использование видеодиспутов способствует повышению уровня монологической речи учащихся, обогащению словарного запаса и формированию навыков аргументированного высказывания. Предложенная методика может быть успешно внедрена в образовательную практику и направлена на повышение качества обучения иностранным языкам.

Ключевые слова: монологическая речь, иностранный язык, видеодиспуты, коммуникативная компетенция, цифровые технологии, методика, критическое мышление

METHODOLOGY FOR DEVELOPING HIGH SCHOOL STUDENTS' MONOLOGIC SPEECH SKILLS THROUGH VIDEO DEBATES IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Eskazinova Zh.A.

Baizhanova U.N., Bakirova S.N.

This article focuses on improving high school students' monologic speech skills in the process of foreign language learning. In modern education, particular emphasis is placed on the development of communicative competence; therefore, the ability of students to express their ideas logically, coherently, and persuasively is of great importance. The study examines the psycholinguistic and methodological aspects of monologic speech, defining its structure and stages of development. The main objective of the research is to develop and theoretically justify an effective methodology for enhancing students' monologic speech skills in a foreign language through the use of video debates. To achieve this goal, the educational potential of video debates is analyzed, and step-by-step strategies for their integration into the learning process are proposed. The article highlights the advantages of using video

debates, including increased speaking activity, development of critical thinking, formation of argumentation skills, and improvement of intercultural communicative competence. It also identifies key challenges such as language barriers, psychological constraints, difficulties in structuring speech, and technical issues, and offers methodological solutions to address them. The results of the study demonstrate that video debate-based instruction positively influences students' monologic speech proficiency, vocabulary development, and ability to present well-reasoned arguments. The proposed methodology can be effectively implemented in educational practice and contributes to improving the quality of foreign language teaching.

Keywords: monologic speech, foreign language, video debates, communicative competence, digital technologies, methodology, critical thinking

REFERENCES

1. Boribekova, F.B., Zhanatbekova, N.Zh. Modern Pedagogical Technologies: Textbook. — Almaty, 2014. — pp. 64–77.

URL: <https://rmebrk.kz/bilim/boribekova-kazirgi.pdf>

2. Abilmansur, A.K., Suyundikov, A.A. Theoretical Foundations of Using Non-Traditional Forms in Foreign Language Teaching. Bulletin of South Kazakhstan Pedagogical University, 2022.

3. Kazakova, V.K. Methodology of Teaching High School Students Monologic Speech in a Foreign Language Based on Video Debates: PhD Dissertation. — Nizhny Novgorod, 2021. — pp. 14–78.

URL:

https://lunn.ru/media/upr_NIR/dis_sov/02/kazakova/dissertaciya_kazakova_v.k.pdf

4. Gonchar, N.N., Shabanova, A.E., Gnevysheva, A.V. Development of Monologic Speech Skills in English. Psychological and Pedagogical Sciences. — Tver, 2019.

URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-navykov-monologicheskogo-vyskazyvaniya-na-angliyskom-yazyke>

5. Kalkavan, A.M. Communicative Method of Teaching a Foreign Language: Advantages and Disadvantages. Alley of Science, 2020, No. 10.

URL: https://alleyscience.ru/domains_data/files/3October2020/KOMMUNIKATIVNYY%20METOD%20BUChENIYa%20INOSTRANNOMU%20YaZYKU%20DOSTOINSTVA%20I%20NEDOSTATKI.pdf